

Ambitiedocument netwerktafel Waterdriehoek 2015

1. Erfgoed in de Waterdriehoek

De grote rivieren Merwede, Noord, Oude Maas en hun oevers verbinden de iconen Kinderdijk, de Biesbosch en de historische stad Dordrecht, zowel fysiek als mentaal. Dit gebied noemen we de Waterdriehoek. In dit gebied komen de Zuid-Hollandse verhalen van het water samen: van overstromingen en inpolderingen, van molens en gemalen, van scheepsbouwers en baggeraars, van het water als levensader voor de handel en dus welvaart. Het gebied laat de grens land-water zien die verschuift in de tijd, de ontwikkeling van het waterbeheer van de Middeleeuwen tot nu en de economische kansen, tot op de dag van vandaag verbonden aan de rivieroever. Het vele erfgoed in de Waterdriehoek vertelt dit verhaal.

2. Aanleiding

In de bijeenkomst van 27 februari 2013 hebben de deelnemers aan de erfgoedlijn Waterdriehoek uitgangspunten opgesteld voor de Waterdriehoek ("waarom doen we dit"):

- Versterkt het profiel van de regio (regionale versterking);
- Draagt bij aan regionaal draagvlak (bewoners zouden trots moeten zijn op de regio en er meer gebruik van maken);
- Stimuleert regionaal ondernemerschap;
- Heeft een aanjaagfunctie voor andere regionale projecten;
- Regionale samenwerking (in plaats van concurrentie);
- Draagt bij aan een aantrekkelijke verbinding tussen iconen;
- Moet leiden tot zichtbaar resultaat (uitvoeringsgericht);
- Moet een unieke, kwalitatieve toevoeging zijn voor de beleevingswaarde van de Waterdriehoek;
- Heeft bezoekerspotentie;
- Heeft een (economisch) effect voor de regio.

Daarnaast heeft de provincie Zuid-Holland aangegeven dat prioriteit wordt gegeven aan fysieke projecten, aan projecten met een hogere co-financiering en dat projectaanvragen minimaal € 10.000 moeten bedragen.

3. Wat willen we bereiken?

Door gerichte (korte termijn) acties en investeringen in de iconen Kinderdijk, Dordrecht en de Biesbosch en de verbinding daartussen is de samenhang in de regio versterkt. Daardoor zijn de (toeristische) bestedingen in de regio gegroeid, is de ruimtelijke kwaliteit verbeterd, blijft het erfgoed behouden en is de kennis van bewoners en bezoekers over de Waterdriehoek vergroot.

Een uitgebreid netwerk van vaarverbindingen, maar ook fiets- en wandelroutes, verbinden de drie iconen Dordrecht, Kinderdijk en de Biesbosch en tonen het afwisselende rivierenlandschap.

De oevers van Dordrecht bieden een prachtig vertrekpunt om de rijke geschiedenis van de stad en van de Waterdriehoek te beleven. Vanuit de stedelijke omgeving ben je zo in de rust en natuur van de Biesbosch. Kinderdijk is uitgegroeid tot een attractie die recht doet aan haar status als werelderfgoed met een bezoekerscentrum en ontsluiting via het water.

Doordat steeds meer mensen gebruik maken van de waterverbindingen, loont het de moeite om te investeren in de kwaliteit ervan. De oevers met de historische dijklinten, zichtlijnen en de robuuste maritieme industrie vertellen immers het verhaal van de Waterdriehoek; van het ontstaan van het landschap, van de ontwikkeling van de maritieme industrie die deze regio wereldwijd op de kaart zet en van de toekomst waarin de innovaties op gebied van watermanagement centraal blijven staan.

Minimaal 3 locaties langs de oevers zijn ontwikkeld als showcases van de Waterdriehoek. Deze locaties jagen de kwalitatieve ontwikkeling van de omliggende oevers aan en laten zien hoe het erfgoed de identiteit van de Waterdriehoek versterkt. Bijvoorbeeld door middel van herbestemming van industriële panden of kunstuitingen (met gebruikmaking van erfgoed of oude kranen).

De bewoners, vrijwilligers en ondernemers zijn de ambassadeurs van de regio. Zij vertellen, vanuit hun eigen band met de regio, met passie voor hun vak, hun bezigheid of hun bedrijf het verhaal van de Waterdriehoek. Ook leerlingen maken, als werknemers van de toekomst, kennis met de ontstaansgeschiedenis van de Waterdriehoek en van de maritieme bedrijvigheid.

4. Wat is daarvoor nodig?

1. Vervoer over water;
2. Recreatief routenetwerk (wandelen- en fietsroutes);
3. Aantrekkelijke, beleefbare en bereikbare iconen Dordrecht, Kinderdijk en Biesbosch (poorten);
4. Verbetering kwaliteit oevers door middel van minimaal 3 showcases;
5. Draagvlak bij bewoners, toeristen, scholieren en ondernemers;
6. Gebiedsmarketing en productontwikkeling (arrangementen).

5. Investeringsprogramma Waterdriehoek

In 2013 hebben negen organisaties in de Waterdriehoek het initiatief genomen om een regionaal investeringsprogramma tot stand te brengen. Deze negen partijen vormen de uitvoeringscoalitie voor de Waterdriehoek. Door bundeling van ambities, initiatieven en investeringen is in 2013 een reeks projecten opgestart en versneld waarmee gebieds- en waardeontwikkeling van de Waterdriehoek concreet vorm krijgt. Dit legt een basis voor een regionaal programma 2014-2015 waarbij ingezet wordt op het verbeteren van de verbindingen (vervoer over water, recreatief routenetwerk, oeverkwaliteit, arrangementen en marketing) en het opwaarderen van de poorten (Kinderdijk, Dordrecht en de Biesbosch).

6. Erfgoedlijn Waterdriehoek

De erfgoedlijn Waterdriehoek is geïntegreerd in het Investeringsprogramma Waterdriehoek. De nadruk binnen de erfgoedlijn ligt op twee opgaven die zich onderscheiden en een belangrijke aanvulling vormen op de opgaven uit het Investeringsprogramma Waterdriehoek. Het gaat daarbij om het verbeteren van de aantrekkelijkheid van de verbindingen (= de oeverkwaliteit) en het betrekken van de lokale bewoners bij het verhaal van de waterdriehoek. Daarnaast sluit de erfgoedlijn vanuit een erfgoedperspectief aan bij het opwaarderen van de poorten uit het Investeringsprogramma.

Bij de bijeenkomst over de erfgoedlijn Waterdriehoek op 14 mei 2014 zijn diverse projectvoorstellen besproken. Omdat het budget niet toereikend is om alle aangedragen projecten te financieren, zijn er tijdens deze bijeenkomst scherpe keuzes gemaakt. Daarbij zijn er drie projecten afgefallen, te weten het masterplan voor het herstel van de Schutsluis in Alblasserdam, herbestemming van de Zuileshoeve in de Biesbosch en het project Biesbosch onder vuur (met een film, toneelstuk, kinderboek en tochten over de liniecrossoers). Bij deze laatste twee projecten is aangegeven dat deze onvoldoende bijdragen aan het

versterken van het Verhaal van de Waterdriehoek.

Het project dat Steiger Schutsluis Alblasserdam is, op verzoek van de aanwezigen bij de bijeenkomst van 14 mei, uitgebreid met aanlegsteigers in Kinderdijk en de aanpassing van de brug in Kinderdijk. Dit project wordt aangedragen voor financiering vanuit het Uitvoeringsprogramma Groen van de provincie.

Ondertussen is dit gerealiseerd en draagt de provincie Zuid-Holland vanuit het Uitvoeringsprogramma Groen € 87.500 bij in de totale kosten van € 160.000.

Onderstaand de zes projecten die zijn overgebleven. Dit is een neerslag van de bespreking op 14 mei.

6.1 Oeverkwaliteit:

In 2013 is gestart met een aanpak voor het verbeteren van de kwaliteit van de oevers. Dit heeft geresulteerd in het rapport Verbetering Oeverkwaliteit Erfgoedlijn Waterdriehoek. Hierin zijn 8 kansrijke clusters met ingrepen benoemd. Deze ingrepen vergroten de leesbaarheid van het landschap en de aantrekkelijkheid van de plekken. Bovendien hebben ze een aanjagend effect op de oeverkwaliteit van de gehele Waterdriehoek.

De aanpak leidt tot concrete uitvoeringsprojecten in de periode 2014-2016 en biedt richtlijnen voor de projecten die worden gefinancierd in het kader van de erfgoedlijn Waterdriehoek. Het gaat daarbij om investeringen in kenmerkende erfgoedelementen, beeldbepalende gebouwen en zichtlijnen langs de Merwede, Oude Maas, Wantij en de Noord.

6.1.1 Businesscase realisatie "Verspreide herbergen"

Dordrecht en de Biesbosch hebben, voor de toeristisch-economische doorontwikkeling van de regio, behoefte aan meer verblijfsaccommodaties. De mogelijkheid om grootschalige hotel- of bungalowparkachtige verblijfsvormen te realiseren is echter beperkt. Daarentegen beschikken Staatsbosbeheer (in de Biesbosch) en de gemeente Dordrecht (m.n. in de binnenstad) over (cultuurhistorische) accommodaties die geschikt gemaakt kunnen worden voor een verblijf van gasten/toeristen als "bed-and-breakfast", "herberg" of in een andere vorm. Door deze cultuurhistorische panden een economische functie te geven als verblijfsobject voor toeristen, blijven ze behouden en kunnen ze beter worden benut en beleefd.

Los van elkaar is de ontwikkeling van dergelijke locaties voor deze doeleinden veelal niet haalbaar. Door deze locaties te ontwikkelen vanuit een professionele overkoepelende exploitatie en vermarkting ontstaat de mogelijkheid deze succesvol en met kwaliteit in de markt te zetten.

De gemeente Dordrecht, Staatsbosbeheer en Dordrecht Marketing willen de levensvatbaarheid van dit idee binnen het Investeringsprogramma Waterdriehoek onderzoeken en dit idee samen met andere betrokkenen en een commerciële marktpartij doorontwikkelen tot een volwaardig verblijfsconcept. Daarvoor dient een concrete business case voor dit plan te worden uitgewerkt. Financiering, organisatie en vermarkting van deze ontwikkeling worden meegenomen in de realisatie van deze business case.

Dit project betreft één van de kansrijke ingrepen uit het rapport Verbetering oeverkwaliteit erfgoedlijn Waterdriehoek.

Totale projectkosten: € 45.000

Gevraagde cofinanciering provincie Zuid-Holland: € 22.500

6.1.2 Leefwerf de Biesbosch

Het karakter van de Waterdriehoek wordt onder andere getekend door de talloze scheepswerven langs de Beneden Merwede, Noord, Wantij en de Oude Maas. Veel van deze scheepswerven zijn in de loop van de tijd verdwenen. Zo ook de voormalige Scheepswerf de Biesbosch, één van grootste inlandige

scheepswerven. Een aantal relictten van deze Scheepswerf zijn nog aanwezig op de Stadswerven in Dordrecht, zoals de Biesboschhal en de oude kraanbaan van Goedhart die in 2014/2015 wordt gerestaureerd. Deze locatie op het kruispunt van de rivieren wordt in het rapport Verbetering aanpak Oeverkwaliteit het centrum van de Waterdriehoek genoemd.

Gemeente Dordrecht en Stichting Dordtse Wateren willen hier de oude scheepswerf weer doen herleven met het project Leefwerf de Biesbosch. Het gebruiksklaar maken van de Zuidelijke Insteekhaven van Stadswerven is noodzakelijk voor het project Leefwerf De Biesbosch. In dit project worden historische binnenvaartschepen benut voor wonen, werken en recreëren, waarmee de schepen een nieuwe leven krijgen en behouden blijven voor komende generaties. De activiteiten die in de haven en op de schepen plaatsvinden kunnen ook worden gecombineerd met activiteiten die plaatsvinden in het centrum voor hedendaagse kunst, Dordtyart. Maar ook met het transferium dat aan de overkant van het Wantij is gedacht. Daarnaast zal de haven dienst doen als jachthaven, voor met name omwonenden. Binnen Leefwerf de Biesbosch krijgt het centraal schip de spilfunctie. Rondom dit centrale schip wordt de Leefwerf opgebouwd. Dit schip dient aanvankelijk als werkplaats en opslagruimte en na voltooiing van de Leefwerf als kenniscentrum, facilitaire ruimte en ontmoetingsplek. Voor dit centrale schip wordt een Franse Motor aangekocht en verbouwd; een type schip dat veel op deze locatie - de voormalige Scheepswerf de Biesbosch - is geassembleerd. Dit type schepen bracht na de Tweede Wereldoorlog de binnenvaart weer op gang, in het kader van de Marshall-hulp en verdient behouden te blijven om het verhaal van de Marshall hulp levend te houden.

Totale projectkosten: € 429.000

Gevraagde cofinanciering provincie Zuid-Holland: € 167.000

Op 23 juni is dit project door een aantal afgevaardigden van o.a. de gemeente Dordrecht, Stichting Dordtse Wateren en de provincie Zuid-Holland besproken. Daarbij zijn o.a. enkele juridische aspecten van het project en de aanvraag aan de orde geweest. Deze dienen op korte termijn nog uitgewerkt/toegelicht te worden. Aandacht voor de projectkosten en cofinanciering is gewenst. Het huidige ingediende plan spreekt over totale projectkosten van € 1.032.375 waarbij een bijdrage van de provincie voor 2015 wordt gevraagd van € 250.000 i.p.v. € 167.000.

6.2 Draagvlak:

Deelnemers aan de erfgoedlijn Waterdriehoek hebben aangegeven dat het creëren van draagvlak bij de bewoners en jeugd van groot belang is. De trots op de eigen regio, die wereldwijd bekend staat om haar molens, baggeraars en scheepsbouwers ontbreekt. Dit leidt niet alleen tot relatief weinig recreatief bezoek van de inwoners in de eigen regio, maar ook tot onvoldoende kennis en draagvlak in de regio voor de maritieme industrie. Het doel van deze opgave is om de kennis over de regio en de ontstaansgeschiedenis onder scholieren, ondernemers en inwoners te vergroten. Het Verhaal van de Waterdriehoek is de basis voor deze opgave. Deze opgave sluit daarom aan bij het onderdeel Arrangementen en Marketing uit het Investeringsprogramma Waterdriehoek.

Het voorstel is om drie projecten binnen de opgave Draagvlak te financieren vanuit het budget voor de erfgoedlijn Waterdriehoek.

6.2.1 Integrale aanpak erfgoededucatie Waterdriehoek

Op 14 mei presenteert Erfgoedhuis Zuid-Holland het adviesrapport 'educatie Waterdriehoek integraal'. In het advies geeft Erfgoedhuis een overzicht van het totale educatieve aanbod met als onderwerp 'Water'. Centraal daarbij staan de ontstaansgeschiedenis van dit landschap, het beheer van het water tot op de dag van vandaag, en het werken aan en bij het water. Deze onderwerpen geven samen een compleet beeld

van wat er 'te leren en te beleven' valt voor kinderen en jongeren. Daarnaast worden in het advies de kansen en bedreigingen geschetst van een gezamenlijk aanbod en wordt de meerwaarde van een gezamenlijk aanbod geschetst.

In het advies wordt voorgesteld om het educatieaanbod rondom het thema 'Water' te bundelen in een doorlopende leerlijn water-educatie (aansluitend bij de verhaallijnen uit de marketing) voor het basis- en voortgezet onderwijs in regio. De leerlijn sluit aan bij het eigen schoolcurriculum en brengt cultuureducatie en natuureducatie samen. Een gezamenlijke aanpak en promotie richting scholen biedt de kans om de erfgoededucatie een regionaal gezicht te geven en het bereik van scholen te vergroten.

Totale projectkosten: € 40.000 (waarvan € 25.000 directe kosten en € 15.000 gekapitaliseerde inzet vrijwilligers)

Gevraagde cofinanciering provincie Zuid-Holland: € 25.000

6.2.2 Paspoort (inclusief kaart) en app Waterdriehoek

Om de locaties op het gebied van erfgoed en water in de Waterdriehoek en de verbinding ertussen via het water beter bekend te maken bij een breed publiek en het bezoek aan meer dan één locatie in de Waterdriehoek te stimuleren ontwikkelt Erfgoedhuis Zuid-Holland een paspoort voor gezinnen met kinderen, die daarmee de locaties kunnen bezoeken, stempels spaeren en spelenderwijs meer kennis over het verhaal van de waterdriehoek verwerven. Binnenin het paspoort wordt een kaart van het gebied en de te bezoeken locaties getoond. Daarnaast ontwikkelt de VVV een multimedia route die aansluit bij het paspoort. De locaties in deze route en het paspoort kunnen bestaande erfgoedlocaties zijn, maar ook locaties die een verbinding hebben met het verhaal van de Waterdriehoek. De route zal te downloaden zijn als app.

Deze producten worden ontwikkeld in samenhang met de gebiedsmarketing van het Investeringsprogramma Waterdriehoek en het Verhaal van de Waterdriehoek.

Totale projectkosten: € 25.000 (waarvan € 18.000 directe kosten en € 7.500 gekapitaliseerde inzet vrijwilligers)

Gevraagde cofinanciering provincie Zuid-Holland: € 12.500

6.2.3 Ambassadeurs van de Waterdriehoek

In 2014 is IVN in samenwerking met Erfgoedhuis Zuid-Holland gestart met het ontwikkelen van een netwerk met Ambassadeurs van de Waterdriehoek. Het doel is om ondernemers in de regio bekend te maken met het verhaal van de Waterdriehoek en haar iconen, zodat zij dit kunnen overbrengen op hun gasten. Dat zorgt voor meer waardering voor het gebied en haar gastheren en -vrouwen, voor meer mond-tot-mondreclame en voor meer terugkombezoeken. Ondernemers krijgen tijdens de cursus bovendien de kans om met de andere deelnemers een netwerk op te bouwen en gezamenlijk nieuwe arrangementen te ontwikkelen. Omdat het aantal aanmeldingen voor de cursus het aantal beschikbare plakken overschrijdt wil IVN graag een tweede cursus opzetten. Daarnaast wordt ingezet op de ondersteuning van het netwerk van ondernemers dat is ontstaan tijdens de cursus. De kosten zijn beperkt, omdat de educatiemodule al eerder is ontwikkeld.

Projectkosten: € 24.000

Gevraagde cofinanciering provincie Zuid-Holland: € 15.000

6.3 Poorten

Naast investeringen in deze twee opgaven wordt vanuit het erfgoedbudget ingezet op de restauratie, herstel of ontwikkeling in de poorten Kinderdijk, Biesbosch en Dordrecht.

Het voorstel is om het volgende project in Kinderdijk te financieren vanuit het budget voor de erfgoedlijn Waterdriehoek.

6.3.1 Entreezone Kinderdijk

In vrijwel alle studies en visies over Werelderfgoed Kinderdijk wordt geconcludeerd dat Kinderdijk een centraal gelegen bezoekerscentrum ontbeert, waar bezoekers worden ontvangen, informatie over het gebied krijgen en kunnen genieten van kleinschalige horeca. Een volwaardig entreegebied met een bezoekerscentrum en een efficiënte inrichting voor bezoekersstromen is voor de Stichting Werelderfgoed Kinderdijk noodzakelijk om op langere termijn ook minder (financieel) afhankelijk te zijn van overheden. Door een duidelijke entree en een plek waar toeristen langer kunnen verblijven zullen de inkomsten toenemen. Deze worden ingezet voor het beheer en onderhoud van dit wereldberoemde gebied.

Om tot het bezoekerscentrum te komen, wordt op dit moment gewerkt aan een plan. Vanuit de gebiedsvisie is een plaats aangewezen, die de meest gewenste locatie is om het visitekaartje van Holland te realiseren. Een geweldige kans op een unieke locatie waar kwaliteit en authenticiteit kan worden geboden. Door middel van een prijsvraag zullen talenten en gearriveerde architecten, landschapsarchitecten en interieurarchitecten de uitdaging aangaan. De uitkomst moet een werelderfgoedwaardig entreegebied met centrum zijn. In de nazomer van 2014 zal het ontwerp gereed zijn en kan worden gestart met de voorbereidingen en ruimtelijke procedures. Hierbij valt te denken aan het maken van een definitief ontwerp en het bestekgereed maken van de transformatie van het entreegebied. Eind 2015 wordt gestart met de uitvoering.

Projectkosten: € 207.500

Gevraagde cofinanciering provincie Zuid-Holland: € 107.500 (fase 2015)

6.4 Prioritering

De zes projecten worden als volgt door de netwerktafel geprioriteerd (uitwerking in paragraaf 9):

1. Entreezone Kinderdijk (fase 2015).
2. Leefwerf de Biesbosch.
3. Verspreide herbergen.
4. Paspoort, kaart en app Waterdriehoek
5. Ambassadeurs van de Waterdriehoek
6. Integrale aanpak erfgoededucatie Waterdriehoek.

6.5 Integrale aanpak provincie Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland investeert vanuit verschillende beleidsterreinen in de Waterdriehoek. Het gaat daarbij om de investeringen in vervoer over water, in het recreatieve routenetwerk en in beleefbaar groen. Besluiten over deze investeringen worden in samenhang genomen en gebundeld in het Investeringsprogramma Waterdriehoek Zuid-Holland.

7. Doorkijk 2016 (longlist)

Oeverkwaliteit

- Herbestemming Mercon Kloos terrein
- Kunstwerk of monument op het nieuw in te richten waterbusplein in Hendrik-Ido-Ambacht
- Uitgebouwde expositieruimte voor het baggermuseum en een betere bereikbaarheid over water
- Restauratie monumenten, erfgoed langs oevers
- Herbestemming erfgoed en beeldbepalende gebouwen langs oevers
- Herstel schutsluis Alblasserdam

Draagvlak

- Thematische fiets- en wandelroutes

Poorten

- Entreezone Kinderdijk
- Restauratie Wisboomgemaal Kinderdijk
- Herstel kleine landschappelijke elementen om de geschiedenis van De Biesbosch te visualiseren (bijvoorbeeld de schotbalkensluis bij het Zuidplaatje) om aan de hand van dit soort elementen de geschiedenis van de inpoldering en de omgang met het water in dit gebied te laten zien
- Een stimuleringsactie voor verbetering en bouwkundig herstel van de watergevels langs de Voorstraatshaven en de Wolwevershaven in Dordrecht

8. Overzicht financiën

	Totaal	PZH (budget erfgoedlijn)	St. Werelderfgoed Kinderdijk	St. De Binnenvaart	Dordrecht		Derden
1.Entreezone Kinderdijk (fase 2015).	€ 207.500	€ 107.500	€ 100.000				
2.Leefwerf de Biesbosch.	€ 429.000	€ 167.000		€ 50.000	€ 100.000		€ 112.000
3.Verspreide herbergen.	€ 45.000	€ 22.500			€ 22.500		
4.Paspoort (inclusief kaart) en app Waterdriehoek	€ 25.000	€ 12.500					€ 12.500
5.Ambassadeurs van de Waterdriehoek	€ 24.000	€ 15.000					€ 9.000
6.Integrale aanpak erfgoededucatie Waterdriehoek.	€ 40.000	€ 25.000					€ 15.000
Totaal	€ 770.500	€ 349.500	€ 100.000	€ 50.000	€ 122.500		€ 148.500

9. Score projecten

Project	Fysiek project	Cofinanciering	Regionaal Profiel	Regionaal draagvlak	Ondernemerschap	Aanjaagfunctie	Regionale Samenwerking	Verbinding	Zichtbaar resultaat	Kwaliteit / unieke toevoeging	Bezoekers-potentie	(economisch) effect	Score
<i>Verspreide herbergen</i>	0	1	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2	19
<i>Leefwerf de Biesbosch</i>	2	2	2	2	2	2	1	0	2	2	1	2	20
<i>Integrale aanpak erfgoededucatie</i>	0	0	2	2	0	1	2	2	1	1	1	1	13
<i>Paspoort en app Waterdriehoek</i>	0	1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	1	18
<i>Ambassadeurs van de Waterdriehoek</i>	0	0	2	2	2	2	2	2	1	1	2	2	18
<i>Entreezone Kinderdijk</i>	2	1	1	2	2	2	1	0	2	2	2	2	20

Score:

0= niet

1= min/meer

2= ja

Cofinanciering: 0 < 50%, 1= +/- 50%, 2> 50% (inclusief gekapitaliseerde uren vrijwilligersinzet)

